

A VASGÁRDA FELSZÁMOLÁSA

EFOLYÓIRAT múlt évi novemberi számában két, egymást kiegészítő cikk jelent meg: egyik a romániai vasgárda „elméleteit“ másik a történetét ismertette.

Az előző cikk elmondta, hogy a vasgárda állameszméje szakítani akar az idegenből behurcolt demokráciával, liberalizmussal, parlamentarizmussal, hogy megvalósítsa az — e felfogás szerint úgy látszik nem idegenből behurcoltalak számító — „kollektív román nemzeti totális államot, a nemzeti kommunizmust“.

A másik cikk ismertette, hogy hogyan alakult és változott az évek folyamán a szélső jobboldal: hogyan jött létre a vácăresti fegyházban a Mihály Arkangyal Légiója, hogyan gyilkoltak vezetői, Mocza és Codreanu, hogy lett a Légióból Vasgárda és gyilkolta meg Dúca miniszterelnököt s mikor feloszlatták, alakult át „Mindent a Hazáért“ párttá. Történt mindez „a légionárius erkölcs nevében, mely Jézus Krisztusnak abból a szent cselekedetéből származik, hogy kiostorozta az Űr házából a kufárokat“.

A múlt év decemberében tartott törvényhozási választásokon megbukott a liberális párt és kormánya s helyét az azóta elköltözött Goga foglalta el, akit másfél havi kormányzat után az uralkodó elbocsátott s helyébe egy Miron Christea kormány jött.¹ Az új kormány — mint egy külföldi lap írta — „királyi fasizmust“ teremtett meg, új alkotmányt adott, melyet ugyanazon a héten népszavazás szentesített s a parlamentet nem hívta egybe.

Március 30-ikán inkább személyi, mint tárgyi okokból a kormány lemondott, de azonnal egy másik Christea-kormány alakult, mely mindjárt első minisztertanácsán egy két szakaszból álló törvényrendeletet adott ki, mely elrendelte az összes fennálló egyesületek, csoportok vagy pártok feloszlását, melyek „politikai gondolatok terjesztésére és megvalósítására alakultak“.

E rendeletet bejelentve a királynak, a kormány megjegyezte, hogy az eddigi rendben a pártok szavazatai alapján és a kormány felelőssége mellett kialakult képviseleti rendszer szükségessé tette a politikai pártokat. De az új alkotmány szerint a törvényhozó testület (amennyiben az az) a foglalkozási rendszeren alapul s a kormány csak az uralkodónak tartozik felelősséggel. Ebben a rendszerben a

³Lásd: „Románia alkotmánya és a kisebbségek“, a Magyar Szemle folyóévi májusi számában.

régi pártszervezeteknek nincs értelme s teljesen elavultak, működésük akadálya lehetne az új rend kifejlődésének. „Az a túlzott agitáció“, — folytatta a jelentés — „a szenvedélyeknek és erőszakoskodásnak az az elszabadulása, melybe a pártélet az utóbbi időben elfajult, egyike volt az okoknak, melyek az új rend létrejöttét szükségessé és igazolttá tették ... Szükség van a lelkek megbékítésére, a nyugalom korszakára; szükség van a lelkiismeretek felülvizsgálására, az új rendszer befogadására“ s e szükségesség logikus következménye az összes politikai szervezetek feloszlata. ígérte a kormány, hogy rövid időn belül törvényt fog proklamálni, mely „megszabja a politikai egyesületek alakulásának és működésének feltételeit“.

A „rendtörvény“ két hét múlva, április 15-ikén megjelent s rendelkezései szerint

Tilos szóval vagy írásban az állam kormányzásának formáját támadni, annak megváltoztatását, mások vagyonának szétosztását követelni, vagy adótól való mentességet és osztályharcot hirdetni.

Tilos politikai propagandát üzni egyházi vagy közhivatali helyiségekben, iskolákban, vallási és iskolai ünnepek alkalmával.

Tilos politikai célból esküt követelni és kivenni.

Tilos olyan nyomtatványokat és rajzokat terjeszteni, melyek tiltott politikai eszme kifejezését jelentik.

Tilos a törvényben meg nem engedett célra idegen forrásból közvetlenül vagy közvetve pénzt vagy más anyagi támogatást elfogadni.

A törvényrendeletnek ezek a rendelkezései nem zárnak ki minden politikai természetű egyesülést; XXVII. szakasza arról szól, hogy kik nem lehetnek politikai egyesületek tagjai. Nem lehet: köztisztviselő, nem lehetnek a felekezetek papjai, a tantszövet tagjai és azok, akik az államtól, megyétől vagy községtől illetményben részesülnek; ha ilyen alkalmazású személy politikai mozgalomhoz csatlakozik, vagy politikai természetű tüntetésben vesz részt, hivatalvesztéssel és nyugdíjilletményének elvesztésével és a törvényben kiszabott büntetések maximumával büntetetik. Az előírt büntetések: egy-két évi fogház és 10—20.000 leiig terjedhető pénzbüntetés.

A törvényrendeletet kiegészítette egy későbbi, június elseji törvény, mely a feloszlott egyesületek és politikai pártok vagyonának miniszteri felügyelet alá helyezéséről intézkedett. E törvény indokolása megjegyzi, hogy az eddig kibocsátott rendelkezések mindenmű politikai tevékenységet felfüggesztenek mindaddig, míg a körülmények megengedik olyan törvény alkotását, melynek kereteiben és feltételei mellett ismét lehetséges lesz politikai pártok szervezésének és működésének megengedése.

Még egy törvényrendelet függ össze az állami rend védelmét szolgáló intézkedésekkel: „az időszaki sajtótermékek pénzügyi alapjainak ellenőrzéséről“ szóló törvény, melynek érdekes indokolása volt.

Egy idő óta — mondja az indoklás bevezetése — a romániai sajtó egy része anyagi forrásainak és eszközeinek tekintetében súlyos gyanú alatt áll. A gyanú egyes lapok ellen irányul, de árt az egész sajtónak.

A régi „vélemény lapok“ helyét, melyek előfizetésből és némi hirdetésből, de a meggyőződés tüzeiből éltek, elfoglalták napjaink hatalmas sajtószerve. Vannak lapok, melyek kevés gondot fordítanak az általuk kifejezett vélemények értékére, a közvélemény irányítására, hanem egyszerű kereskedelmi vállalatokká lettek s nem a vélemény szellemi értékével, hanem azzal törődtek, hogy mennyit fizetnek érte.

A „vélemény“ lapok helyét a „befolyásolt“ lapok foglalták el.

Az őszinte vélemény szerveiből a közvélemény meghamisításának eszköze lett s teljesen elferdült az a szerep, mit a sajtó kellene hogy betöltsön. Míg az első fajú lapok nem ártnak a társadalomnak, sőt elősegítik fejlődését, a második a legnagyobb mértékben veszedelmes, mert gátolja a meggyőződések szabad kialakulását, tehát veszélyezteti magát a sajtószabadságot.

Az emberi jogok proklamálása kimondta volt a sajtószabadságot — folytatta az indokolás —, de ez nem jelenti, hogy az állam meg ne gátolhatná a visszaéléseket; a sajtószabadság nem egyértelmű a sajtó büntetlenségével. *Ez a törvény a sajtó függetlenségét és méltóságát akarja biztosítani, tehát szó sincs a sajtószabadság szétrombolásáról.*

A törvény részletesen intézkedik a lapok előzetes cenzúrájáról pénzügyi forrásainak ellenőrzéséről, elrendelve, hogy azokat az állam tudomására kell hozni. E tekintetben a 18. szakasz felsorolja a megengedett pénzügyi forrásokat: előfizetési díjak, egyes számok utcai eladása, makulatúra eladása, hirdetési díjak és a társasági tőke kamatai. Nem tekinthető elfogadható anyagi forrásnak az a külföldi előfizetés, melynek összege az évi példányszám középértékének húsz százalékát meghaladja. Külföldiek nem adhatnak ki lapot.

A román sajtó — ami még megmaradt — meglepedéssel fogadta a rendelkezéseket; a kisebbségi lapokat pedig azok igazán nem érintették. „Ha az a meghatározás, hogy ‚rossz üzlet.‘, — írta a Keleti Újság — ‚valamire alkalmazható, akkor kisebbségi lapra és kisebbségi újságíró foglalkozására illik. Egy szegény, aránylag kisszámú olvasóréteg: ez kell hogy eltartsa a magyar újságokat s nem csuda, ha lapjaink nem építenek újságpalotákat, nyomdáink nem tudják felvenni a versenyt a modern technika újításaival; a magyar újságíró apró, de számukra hatalmas és megoldhatatlan gondok koldusa. Nálunk igazán a véleménynyilvánítás szabadsága s nem a meggazdagodás a cél“.

Mindezt sajtóságosan tetőzi be Calinescu belügyminiszternek június végén a cenzúrahivatalok számára kiadott rendelete, melyben utasítja azokat, hogy ne akadályozzák meg a sajtóban azoknak a bíráló megjegyzéseknek a megjelenését, melyek akár a központi, akár a megyei közigazgatási szervek tevékenységét kísérik. „Szükséges“ — mondta — „a sajtó becsületes ellenőrzői munkája, mert ez hozzájárul a tökéletes közigazgatás biztosításához“.

A törvényeknek engedelmessé kellett s legelőször a „Mindent a Hazáért“ szűnt meg; Codreanu, be sem várva a törvény megjelenését, feloszlatta pártját, a párt tagjait feloldotta kötelezettségeik és esküjük alól s a párthelyiségeket bezáratta. „Hírül adom“ — közölte párt híveivel —, hogy a mai naptól fogva a „Tótul pentru Tara“ nem létezik.

A többi párt egymásután követte. A parlamenti kormányzás, már amilyen volt, megszűnt s valami parancsuralmi rendszer foglalta el helyét.

TÖRTÉNT MINDEZ március végén, április elején.

Április 18-ikán a belügyminiszternek egy feltűnő jelentését közölték a lapok. A jelentés szerint az utóbbi napokban eszközölt házkutatások során „a feloszlott vasgárda egyes tagjainál olyan

tartalmú leveleket és egyéb írásokat találtak, melyek utasításokat foglalnak magukban, hogy legyenek készen a harcra. A hatóságok ugyanakkor fegyvereket és lőszeret találtak és letartóztatásokat foganatosítottak.“ A jelentés a fentiekre vonatkozó adatokat közöl, elsősorban magának Codreanunak egy a pártelnökökhöz, a légióparancsnokokhoz intézett levelét:

„Kedves bajtárs — a magasabb rangfokozatokhoz fordulok, kik becsülettel és vitézül álltatok mindezekig a harcban. Azt hittem, hogy egy időre mindnyájatoknak nyugalmat biztosíthatok: el akartam utazni. Ti azonban mindnyájan az országban arra kértetek, hogy 1. folytassam a harcot; 2. mozdítsam el azokat, kik a légió parancsnokának fejét akarják venni; 3. életünk feláldozása árán se engedjük, hogy az új alkotmány keretében kormány alakulhasson.

A „Mindent a Hazáért“ pártot feloszlatták. De elfeledték: — a légió megmaradt; azt nem lehet feloszlatni. Én sem tehetném. Feloszlatnám-e én a telketeket? Nem. Ezért rendelem: a) a „Mindent a Hazáért“ feloszolva marad; b) a légió csoportfőnökök és vezetésük alatt a csoportfőnökök megmaradnak; c) az összeköttetést ezután nem körlevelekkel, hanem személyes érintkezés útján tartjuk fenn. A kinevezendő parancsnokok fogják továbbítani az utasításokat, melyek előírják, hogy mit kell tenni a jövőben.

Amennyiben a perfid eljárás győzne, akkor tudni fogjátok, hogy mi a tennivalótok.

Comeliu Codreanu.“

Ezután következik egy levél, melyet a bukaresti légióparancsnok intézett az alsófehérmegyei parancsnokokhoz:

„Tegyétek fel az alátok tartozó legionistáknak a következő kéréseket:

1. ICövetnék-e a kapitányt (Codreanut) bármi áldozat árán, ha arról volna szó, hogy hozzákezd a döntő harchoz?

2. Ha követnék: lemondának mindenről és egy pillanatig sem tétováznának a kapitány hívására?

3. Letennék-e az esküt, mely leköti őket a halálig, hogy nem lépnek vissza, amíg a kapitány parancsa vissza nem hívja őket?

Azok, akik nem tesznek eleget e felhívásnak, rossz minősítést kapnak..“

Az alsófehérmegyei csendőrség Codreanunak következő levelét kapta meg:

„Arra szorítkozom, hogy néhány szóval ismertessem annak az alávalóságát, aki a 'nemzet apostolának'¹ adja ki magát, sőt mi több, állam-miniszter is.¹

Kérdezem: túrhetitek még ezeket a kísérteteket, ezeket az időtől kiszáradt agyú öregeket? Most jön ez a gyászos komédia, melyet ezek a marionettek játszanak, ez a komédia a Kígyók szigetével.

Meg kell, hogy tudják, hogy egy egész generációt nem lehet eltávolítani. Mi fogjuk a Kígyók szigetét e bolond öregek elmeorvosintézetekint felhasználni.

Ha valami fáj nekünk, nem fogunk kérni tőlük, hanem elveszünk magunknak, ami a miénk. A kockázat ugyanaz: vagy határozottan előre a győzelemre, vagy vissza a végtelen szenvedésre.

Corneliu Z. Codreanu.

Utóirat: Legyetek éberek! egy héten belül fontos események következnek.“

Fontos események történtek, de nem egy héten belül s nem úgy, ahogy azt Codreanu valószínűleg várta.

¹ Codreanu Iorgára céloz.

A miniszteri jelentés tovább elmondja, hogy a csendőrség és rendőrség mindenféle fegyvert, Mauser-pisztolyokat, régi magyar katonai fegyvereket, az „alcazari hősök fészkeben“ töltényt, bombákat talált s mellettük a felhívást: „Fel a harcra légionáriusok! Ütött az utolsó óra! A kapitány jósága folytán a viperák fejtik tetejére állnak. Mi azt kiáltjuk: fel a harcra! Vegyetek, ami kezetekbe akad, fegyvert, kaszát, baltát és rohanjatok a harcba! Üssetek! Ne nézzétek a kutyákat, ők gyilkolták meg gyermekeinket. Ma kikiáltjuk a légionárius Romániát!“ Kacagva kiáltjuk: éljen a halál! Éljen a légió és éljen a kapitány!“

Egy másik levél is napvilágra került, melyet Codreanu Duca meggyilkolása előtt írt Stelescunak, egyik légionárius vezérnek, kit később — valószínűleg, hogy áruló ne lehessen — a gárdisták lőtték agyon kórházi betegágyában. A levélben Codreanu kérde, hogy mi újság? Mit látnak előre? Feleljen erre a kérdésre Belimache, aki Duca gyilkosa lett. Aztán miszteriózusan folytatja: „Egy-egy szenvedés, azt hiszem, annyit tesz ki, mint tíz sírhalom s miután a mérték sírban van megállapítva, a győzelemhez szükséges áldozathozás 200 sírra becsülhető.“ E levelet a nyomozó hatóságok és a sajtó úgy magyarázta, hogy az a Duca-gyilkosságról szól, tehát Codreanu nemcsak tudott róla, de annak értelmi szerzője volt és Balimache az 6 rendeletére cselekedett.

A nyomozás és házkutatások alapján a vasgárda egész vezetőségét letartóztatták s koncentrációs táborokban helyezték el. Codreanu egy Iorgához államminiszter korában írt rágalmazó levél miatt haditörvényszék elé állították s a bíróság hat havi fogházra ítélte; Codreanu tehát mindjárt fogházba került.

A nyomozás anyagát minisztertanács elé terjesztették s a jelentés a légionárius mozgalom egész lényegét és jelentőségét, eredetét és céljait feltárja.

„Ismeretes az a mozgalom — írta a jelentés —, „melyet egy csoport kezdett, hogy az államhatalmat kezébe kerítse. A csoport idegen módszerek szerint katonai alakulatokba szervezte tagjait s egyenruhával és fegyverrel látta el s harcra készülve tábori munkában és menetelésben gyakoroltatta.

A csoport a terror légkörét igyekezett megteremteni s fenyegetésekkel élt; nem riadt vissza a gyilkosságoktól s 1933-ban az ország miniszterelnökét lőtték le. Mikor a bűnözők számára a cinkosok valamelyike alkalmatlanná vált, egyszerűen eltették láb alól.

E helyzettel szemben az államhatalom erőtlenül lépett fel. Eltekintve néhány bátortalan fellépéstől, felfogását az állam létének védelme érdekében nem érvényesítette határozottan.

Az új alkotmányos rend, mely 1938 február 10-én jött létre, új korszakot nyitott meg. A közvélemény erkölcsi súlyának nyomása alatt minden ellentét elnémult s úgy látszott, hogy az említett csoport is belátta, hogy tevékenysége az új kormányzattal összeférhetetlen s ezért szervezeteit szinte önvallomásszerűen feloszlatta. Azt lehetett volna várni, hogy a csoport tagjai részt fognak venni az új korszak munkájában s felhagynak azokkal a módszerekkel és munkával, mellyel annyi kárt okoztak az országnak.

Szerencsétlenségre nem úgy történt: lassankint újra kezdték tevékenységüket.

Az állam szervei azonnal észrevették.

A jelenlegi kormány nem tartozik párthoz s egyedüli célja, hogy véglegesen tudja biztosítani az ország nyugodt és normális fejlődését.

E célból vizsgálatot és házkutatásokat rendelt el a gyanúsítottaknál s bár a mozgalom levéltárának nagy részét sikerült elrejtetni) a hatóságok jelenléte bizonyítékot találtak.

Kiderült, hogy az állami tevékenység kikémlése céljából rendszeres szervezetet hoztak létre: az iratok a fővárosi rendőrség, az állambiztonsági hivatal, sőt a hadsereg vezérkarának informátorairól beszélnek. Mit keresett ez a csoport a vezérkarnál? Tényleg titkos katonai okmányok, sifirozott táviratok másolatát találták meg a csoportnál.

Feljegyzéseket találtak arra nézve is, hogy a mozgalom vezetője rövid idő alatt 40 millió leit költött el.

Hogyan tehetek szert ekkora összegre?

Bizonyítékunk van, hogy a mozgalom vezetője határon túli szervezetekkel állt összeköttetésben.

Kétségtelen, hogy a mozgalom az ország politikáját a kormány és a törvényes hatóságok feje felett akarta kezébe venni.

Sok jóhiszemű polgár szinte öntudatlanul került ebbe a dologba. Voltak, kiket antiszemita érzelmük vitt bele s ugyanakkor a vezető titkolt felfogása megengedte, hogy pénzeket fogadjon el zsidóktól. Voltak, akiket hazafiúi felfogásuk vezetett közjük s ugyanakkor a vezető a háttérben idegenekkel tervezett közös akciót.

A kormány meg kellett hogy tegye kötelességét. Elérkezett az órája, hogy egy öntudatos kormány megvédje az állam rendjét és biztonságát és erős karral sújtsa mindazokat, kik a békés munkát zavarják.

E jelentés alapján a minisztertanács elhatározta, hogy a „Min-dent a Hazáért“ párt, a „Mihály arkangyal“ szervezet és a „Vasgárda“ feloszlátása érvényben maradjon; letartóztatott tagjai koncentrációs táborba kerülnek s felhatalmazza a belügyi és nemzetvédelmi minisztereket, hogy a bűnösök megbüntetésére tegyék meg az intézkedéseket.

Másnap, hogy a minisztertanács meghozta határozatát, ráakadva a miniszteri jelentésnek arra a mondatára, hogy a légionárius mozgalom mögött kétségtelenül „határon túli szervezet“ áll, cikket írt Pamfil Seicaru a „Curentul“-ban s azt kérdezte: kicsoda, miféle szervezet, melyik állam áll a leplezett mozgalom megett? Mióta Nagyrománia megalakult — írta —, az állam nagy lépésekkel haladt a konszolidáció útján előre, békésen zajlottak le a nagy szociális reformok. Van Romániában forradalomra, vérfürdőre szükség? Vájjon, ha az ország két részre szakadna, ölhetett kézzel néznék azt magyarok, bulgárok, oroszok? Ha valóban történt összeesküvés: kinek az érdekét szolgálta az; kinek érdeke, hogy a román egység ellen ilyen bűncselekményt kövessen el? A felelet a kérdésre természetesen elmaradt.

ELTELT PÁR HÉT, mielőtt Codreanu, a „kapitány“, bírái elé került volna, de ezalatt a hatóságok folytatták a nyomozást és a sajtó folytatta leleplezéseit.

A vizsgálat rendjén Călinescu belügyminiszter elrendelte, hogy gondosan vizsgálják meg minden légionárius vezető előéletét, mert a hatóságok arra a megállapításra jutottak, hogy a mozgalomba szélső baloldali elemek szivárogtak be. A bukaresti lapok szerint állítólag a Harmadik Internacionálé utasítást adott román tagjainak, hogy szűrődjenek a jobboldali mozgalomba, igyekezzenek vezető szerephez jutni és sietessék az anarchia bekövetkezését. Ezzel kapcsolatban a lapok a vezetők faji eredetét is kutatni kezdték.

Pár éve, hogy a „Dreptatea“ azt írta volt, hogy a „Codreanu“ nem eredeti, hanem románosított név, a családot eredetileg Zelinski-

nek hívták és Oroszországból vándorolt Bukovinába. A „Codreanu“ nevet a kapitány apja vette fel, amikor fia már három éves volt, tehát fia is Zelinski névre volt keresztelve. A lap azt írta, hogy minden célzatosság nélkül és anélkül hogy következtetést akarna levonni — utána nézett a bukaresti telefonelőfizetők névsorában és abban két Zelinskit talált s mindkettő zsidó.

Ennek az inszinuációnak nincs alapja. De: a család leszármazási fája szerint Codreanu apai nagyapját Zilinschinek hívták és lengyel volt, apai nagyanyját Agafie Anteknek és az magyar (?). Codreanu anyai nagyapja Brauner Károly volt, német eredetű. A vasgárda vezér apját még szintén Jón Zilinschinek hívták és Elisa Braunerrel kötött házasságából származott Corneliu Zelea Codreanu. A névváltoztatásra vonatkozóan a „Dreptatea“ adatai igaznak bizonyultak. Kétségtelen tehát, hogy Corneliu Codreanu nemcsak hogy nem fajtiszta román, de ereiben egy csepp román vér sem folyik.

Érdekes adatokat talált a cámpolungi csendőrség Ovidiu Cáina legionistánál, aki a „Tótul pentru Tara“ ottani titkára volt. Nála is megkapták azt a vérengző hangú légionárius felhívást, melyet fennebb közöltünk; találtak egy jelentést, mely az 1937 január 13-ikán eszközölt légionárius előléptetéseket sorolja fel. Légionáriusok parancsnokokká, oktatókká és szenátorokká léphettek elő, de a „Buna Vestire“ titkos rendbe csak hármat léptettek elő: Bellimachét, Caranicut és Constantinescut, Dúca miniszterelnök gyilkosait.

Találtak Cáinánál egy terjedelmes jegyzőkönyvet. Ebben az előléptetési módokról van szó; jelentésekről, melyeket az iskolai üldözésekről kell a központba küldeni; szó van egy „kereszttestvériség“ nevű szervezetről, mely az iskolai tanulók alakulata. Olvasható benne jelentéskérés az iskolák meghódításáról, a falusi legényeknek a pártba való bevonásáról, „papirosharcról“ és „vasharcról“. Szól, de homályosan és röviden „Judáról“ is.

Hogy milyen mélyre hatolt a propaganda, mutatta, hogy egy Cherusie Aurel nevű storozineti középiskolai, növendéknél is kompromittáló iratokat találtak: kimutatást azokról a tanulókról, akik a Dumbrava-Rosie Kereszttestvériség tagjai, minden tag rendszámmal megjelölve; kimutatást a testvériség működéséről. A testvériségnek még 1938 márciusi tevékenységéről is szó van, amikor harmincnyolc középiskolai növendék volt a tagja, közöttük elsőosztályú gimnazisták, s közölve az esküforma, melyet e fiatalkorúaktól követeltek.

Nagy halom titkos iratot foglaltak le a légionárius hadiszálláson Orheiben. Egyikben az volt, hogy „két nappal a légionárius győzelem után rendkívüli törvényszékek fognak összeülni, melyek elől nem fog menekülni a legegyszerűbb csendőrön kezdve a legmagasabb miniszterig senki, aki ellensége volt a legionarizmusnak.“

EZEK UTÁN AZ ELŐZMÉNYEK UTÁN és ilyen és még sok hasonló bizonyíték alapján helyezte vád alá Codreanut a bíróság és kezdte meg bűnperének tárgyalását Bukarestben május 23-án a második hadtest katonai törvényszéke.

Mint ahogy nem ismertették az ügyészség vádiratát s nincs az olvasó előtt a vád, a végtárgyalás eseményeit nem fogjuk történeti sorrendjükben követni, hanem a vádat és védelmet szembeállítjuk sorrendre való tekintet nélkül és próbáljuk szemlélhetővé tenni a vád és védekezés anyagát.

Ionescu katonai főügyész vádbeszédével kezdjük:

Mi az a bűn, melyre a bíróság megtorlást keres? Milyen port tárgyal a bíróság: valami véletlen eseményről van-e szó, valami szokásos bűnről? Nem: olyan bűnös cselekmény-sorozatról van szó, amit egy ember kezdeményezett, készített elé s fejlesztett hosszú évek során: az ország nyugalmanak megzavarása, az ifjúság megrontása, a lelkek megfertőzése és az ország intézményeinek aláaknázása ... Hová jutottunk? Az ország élő erejét befeketítő akció folyt. Mindenkit megrágalmaztak, aki hozzájárult az ország fejlesztéséhez. Nem kíméltek senkit. Mire való volt ez a lázítás? Nem látják, hogy a nemzetet erkölcsileg török meg? Kinek használ ez a mozgalom?

És ki ez az ember — folytatta az ügyész —, aki azt igényli, hogy ő képviseli a román nemzet érzületét?

Az ügyész elmondta Codreanu-Zelinski leszármazását, úgy amint e cikk fennebb ismertette s aztán ezt mondta:

Corneliu-Zelinski-Codreanu külföldi állampolgár fia.

Az a miszticizmus, az a sötétben bujkálás, azok a kegyetlen tettek, melyeket elkövetett és sugalmazott, asszonyoknak és gyermekeknek halállal való fenyegetése: ez nem román lélek megnyilvánulása. A román nyűt, vidám, szereti az életet; a román jó. Codreanu tettei egy idegen fajú ember megnyilatkozásai.

És mi ez az ember? — kérdezte az ügyész. Valami kósza emlékekről beszélt, ügyvédi kísérletezésekről, egyéb semmi. És ez az ember igényli, hogy a maga lehetetlenségével széttörje a szellemi munka embereinek nemzedékét. Nevetséges volna, ha nem lenne oly szomorú. Codreanu nem szónok, nem beszélt a néphez, kibebrendősége tudatában óvakodott, hogy nyilvánosan lépjen fel. Hallgatott, elrejtőzött, a rejtélyességet választotta és legendát kovácsolt maga köré. Codreanunak szellemi megnyilvánulása sincs: néhány körlevél és kiadott egy könyvet, melynek senki sem látta kéziratát. De állítólag filozófus volt s mélységes filozófiai meditációinak ezek leszűrt eredményei:

1. Töröld meg jól lábadat.
2. Csöndesen nyisd és tedd be az ajtót.
3. Belső helyiségekben megfelelő hangon beszélj.
4. Ne tedd kezéd a falra.

5. Ha papírt látsz a földön, emeld fel. (Itt az ügyész megjegyezte, hogy azt a szót: emeld fel = ridico, Codreanu helytelenül egy szóba írta, ahelyett: ridic-o, tehát még a helyesírással sincs tisztában.)

De ha Codreanu nem bírt imponálni műveltséggel, tudással, tehetőséggel, imponál bosszúállásával, kegyetlenségével. Könyve egyik fejezetének címe ez: „Bosszúállási kísérlet, mely szolgáljon századok számára például.“

Az ügyész ezután felsorolta egynéhányát azoknak a gyilkosságoknak, melyeket vagy maga Codreanu hajtott végre, vagy ő volt értelmi szerzője, de tulajdonképpen nem csak annyi terheli lelkiismeretét: a légionárius mozgalom összes gyilkosságaiért ő felelős.

Itt egy pillanatra elhagyjuk az ügyész vádbeszédét, hanem annak és az „Informatia“ című lap összeállítása nyomán közöljük, mindazokat a gyilkosságokat, melyeket Codreanu és a légionáriusok elkövettek.

Mint Codreanu maga bevallotta, 1923-ban meg akarták gyilkolni a kormány tagjait. Kiderült és Codreanu barátjával Jón Motával börtönbe került. Ott határozták el, hogy meggyilkolják Vemicescut, akire gyanakodtak, hogy a feljelentő volt. Könyvében Codreanu beszéli, hogy Mota hét revolverlövessel leterítette Vemicescut, „mi pedig füttyülni kezdtük himnuszunkat“.

A következő évben Codreanu személyes bosszúból lelőtte Iasiban Banciu rendőrprefektust.

1926-ban Nicolai Totu légionárius lelőtt egy zsidó egyetemi hallgatót, Falicot.

1929-ben George Beza gárdista rálőtt Anghelescu államtitkára.

1933 decemberében három vasgárdista lelőtte Duca miniszterelnököt. A gyilkosok Codreanuval együtt bíróság elé kerültek, de az esküdszék Codreanut felmentette.

Az ügyész azonban nem hisz büntelenségében: annyi bizonyíték került azóta elé, mely Codreanu részességét bizonyítja. A három gyilkos továbbra is a gárda tagja maradt és előléptették őket. A bűntény előestéjén Codreanu levelet írt Stelescunak és abban sírdombokról beszélt: Duca sírdombjára gondolhatott. Aztán jött Stelescu meggyilkolása, aki tudott a Duca-gyilkosság terveléséről. Negyven lövést tettek Stelescura kórházi betegágyán és fejszével roncsolták szét fejét.

1936 és 1937 folyamán egy halom gyilkossági kísérlet történt, melyek közül legnagyobb feltűnést a iassi egyetem rektora, Bratu tanár ellen elkövetett támadás keltette.

Áttérünk ismét az ügyész vádbeszédére:

„Íme“ — folytatta —, levelek, kiáltványok, körlevelek, tele mind halálos fenyegetéssel, büntetésekkel, melyektől meg fognak rémülni az eljövendő nemzedékek. A bűn iskolája ez: kiontott vér, gyűlölet! És ezt hívják nemzeti mozgalomnak, erkölcsi újjászületésnek! S ez az ember akar a haza megmentője lenni!..“

„Ez az ember, aki annyi vért ontott, egy még gyűlöletesebb bűnt is elkövetett: megszervezte a gyermekek megrontását... Milyen lenne a román társadalom jövője, ha ebből az elcsábított ifjúságból nőne ki!“

Hosszasan beszélt az ügyész, aztán összegezte, amit mondott, és Codreanut a társadalmi rend felforgatásával, hazaárulással és lázadással vádolta.

A vádbeszéd ismertetésével előre nyúltam a tárgyalás menetében, a vádbeszéd természetesen a kihallgatás és tanúkihallgatások után történt. A vádbeszédre a védők feleltek, de Codreanut, részben zárt ülésen, előbb perrendszerűen a vádirat előterjesztése után hallgatták ki.

Codreanu természetesen tagadott, amit tagadhatott. Tagadta, hogy lázadásra gondolt volna az állami rend felforgatására. Törvényes úton akart hatalomra jutni s erre már nyitva állt az út, mert a decemberi választásokon 40.000 szavazatot kapott, ami 66 törvényhozási képviselőt jelentett. A légionárius mozgalom nem volt titkos — mondotta —, bizonyította az egyenruhaviselés; nyíltan meneteltek az ország minden részében s nyíltan végezték építő munkájukat, ő mindig megvetéssel fordult el az árulóktól, hogyan eshetett volna az árulás bűnébe. A kémkedésre vonatkozó feljegyzéseket tévesen magyarázza a vád. Az ifjúságot azért akarta a „kereszt-testvériség“ szövetségbe állítani, hogy megmentse a defétista hatásoktól, a kommunizmustól. Mozgalmának kiadásait tagdíjakból, nyomtatványok eladásából és a légionárius kereskedelmi vállalatokból fedezte, de, hogy mennyire rúgott ez évenként, azt nem tudja megmondani.

A bíróság részrehajlatlanul hallgatta meg úgy a vád, mint a védelem tanuit s május 27-én meghozta ítéletét. A bíróság semmi enyhítő körülményt nem talált, Codreanut az összes vádpontokban bűnösnek mondta ki és tíz évi kényszermunkára, polgári jogainak 6 évi elvesztésére, 5.000 lei pénzbírságra és 2.000 lei perköltségre ítélte.

Codreanu pere nem az egyedüli volt. A különböző katonai törvényszékek számtalan légionáriust és vasgárdistát ítéltek többé-kevésbé súlyos büntetésre.

Az ítélet nem keltett meglepetést, a közvélemény körülbelül ilyen ítéletet várt. Az eljárást szigorú törvényesség és a védelem nagy szabadsága jellemezte. A vádlottat egy pillanatra sem akadályozta a bíróság a védekezésben. A sajtóban — már amilyen ma van Romániában — megelégedés nyilvánult meg minden oldalon. A „Lumea Românească“-ban vezércikk jelent meg „Pontot tettek egy kaland végére“ címmel.

„Vártuk ezt az ítéletet“ — írta a lap. — „Tizenöt év óta izgatja, terrorizálja és viszi szakadék felé az országot ez a lelkiismeretlen és lelketlen agitátor, kit egyetlen vágy vezérelt: hogy véreskező diktátor legyen.

Bujtogatására ezer meg ezer ember tévedt a törvényszegés bűnös útjára s ez az út sokukat börtönbe juttatta. Az ifjúság ezrei vesztették el a gyűlölségre való nevelés által ítélőképességüket és szakították el magukat családjuktól. .

A megérdemelt ítélet lerántotta Codreanu álarcát s végül pontot tett egy bűnös izgatás korszakára, mely nemcsak a társadalom javát, hanem az állam lételét is fenyegette.“

A „Curentul“-ban Pamfil Seicaru, a lap főszerkesztője foglalkozott egy más szempontból a perrel. Azt írta, hogy a lefolyt per különös per volt, melyben a vád, tekintettel a nemzetközi udvariasság szabályaira, nem hozott nyilvánosságra olyan dokumentumokat és bizonyítékokat, melyek a per, a vád igazi tárgyát képezik. Azután Románia nemzetközi helyzetével foglalkozott, — de a cikk erre a részére mi nem térünk ki.

A súlyos büntetések kiszabásának nyomán, mint a „Viitorul“ írta, megkezdődött „a lelkiismeretek megtérése“: törvényszéki tárgyalásokon, koncentrációs táborokban egymás után jelentkeztek azok, akik megbánták bűnüket, megtagadták a mozgalmat s fogadkoztak, hogy hívek lesznek trónhoz és alkotmányhoz. Egymás után jelentkeztek a tanárok, Dragos, Protopopescu és Luca Teodoru, Piperescu ezredes, papok: Andrei Mihăilescu, Stefan Musta, Teofil Bălibanu. A bukaresti egyetem teológiai fakultásának tanára, Grigorie Cristescu a katonai bíróság színe előtt állva intézett bűnbánóan felhívást az ország ifjúságához és papságához, hogy tagadjon meg minden közösséget azzal a mozgalommal, mely erőszakkal és gyilkolással, törrel és revolverrel dolgozik s cselekedetei által ellensége államnak és egyháznak.

A LÉGIONÁRIUS MOZGALOM legvisszatetszőbb és legmegdöbbentőbb momentuma az volt, hogy mozgalmát, a politikát bevitte az ifjúság körébe, az iskolák falai közé, nem kímélve a serdületlen kiskorúakat sem. „Az“, — írta a „Viitorul“ — „hogy maguk a középiskolai és egyetemi tanárok vitték be az iskola és az egyetem termeibe a politikát, egyenesen elképesztő. Mert, hogy a legionárizmus magához tudott vonni olyanokat, kik a társadalomban nem bírtak elhelyezkedni; akik baloldali és jobboldali anarchiára való törekvések között ingadoztak — az érthető. De teljesen érthetetlen az, hogy hogyan

tudtak az állami rend ellenségei között helyet találni professzorok, kikre a rend őrzése és az ifjú generáció nevelése van bízva. Mikor lehettek őszinték ezek a tanárok: akkor, mikor tanszékükön ülve az etika szabályait adták elé s az ország törvényei iránti tiszteletre oktattak; vagy akkor, mikor egy felforgató mozgalomhoz csatlakozva, röpiratokat tanulmányozva, a bűn és az anarchia pártolására buzdítottak?”

A „Viitorul“ nem volt az egyedüli lap, mely megróttá az eltévelyedett tanárokat s ez az erős közvélemény indíthatta Cálinescu belügyminisztert, hogy mikor a nemzetnevelési minisztérium ideiglenes vezetését átvette, komoly intellemmel forduljon úgy a tanárokhoz, mint a tanulókhöz. A miniszter kategorikusan kijelentette, hogy nem fogja megengedni, hogy tanárok és diákok meddő és bomlasztó politikai izgatásokkal vesztegessék legértékesebb idejüket. Az iskolába] áras az ismeretek gyűjtésének s nem politizálásnak a kora. Hanyatlás fenyegeti a nemzetet, ha a fiatal nemzedék nem tanul, ha tanulás helyett politikai kápráztatásokkal töltik el idejét. „A tanárok maradjanak a katedránál, a tanulók a könyvnél.“

A ROMAN POLITIKAI ÉLETNEK egy sajátos fázisa zárult le Codreanu elítélésével és a vasgárda betiltásával. Hogy végkép lezárult-e vagy sem? hogy él-e a mozgalom parázsa a fegyházak falain, a koncentrációs táborok kerítésein kívül, vagy kialudt teljesen, azt megállapítani nem lehet.

Ami a mozgalomnak különös színezetet adott az utolsó pár hónapban, az a körülmény, hogy a legionarizmus esetében nem jobb- és baloldali, agyoncsépett „világnézetek“ küzdelméről, hanem különböző jobboldali alakulatok összecsapásáról volt szó. Annyira nem jobb- és baloldaltól, hogy emlékezhetünk, hogy a múlt évi decemberi képviselőházi választások alkalmával a radikális baloldali nemzeti-parasztpárt választotta fegyvertársául a „Mindent a hazáért“ pártot és a Codreanu-per végtárgyalásán Maniu, a parasztpárt elnöke, a védelem tanúja volt.

Ellenben a többi jobboldali irányzat — bár az ország az utolsó évben erős jobboldali irányba haladt — erős ellenszenvet tanúsított a legionarizmussal szemben. A liberális kormány bukása után — erre is emlékezhetünk — a király egy erős jobboldali Goga-kormányt s utána parlament nélkül kormányzó, diktatórius színezetű Christea-kormányokat hívott uralomra, jöllehet Codreanu pártja a második erős pártként került volt ki a választásokból. Miért nem hívta őket az uralkodó? Félték személyétől, véres kezétől?

Az események háttérében sok mindent beszélnek. Okosabb, ha ezt az írást azzal végezzük, hogy mi nem tudjuk.

BEDECSI ANDRÁS